

ජෛව සුරක්ෂිතතා පිළිබඳව ගිවිසුම්

ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ජනා ගිවිසුම (Cartagena Protocol on Biosafety)

1. ජෛව විවිධත්වය සම්මුතියට 1992 ඊයෝ මිහිකත සමුළුවේ දී අත්සන් තැබූ අතර, එය 1993 සිට ක්‍රියාත්මක වේ.
2. ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියට (CBD) අතිරේකයක් ලෙස ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ජනා ගිවිසුම නම් අන්තර්ජාතික එකඟතාවට 2000 මැයි 15 වන දින කැනඩාවේ මොන්ට්‍රියල්හි දී අත්සන් තබන ලදී. ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ජනා ගිවිසුම 2003 සැප්තැම්බර් 11 වන දින සිට ක්‍රියාවට නැංවිණි. එය අත්සන් කිරීමට මූලින් සැලසුම් කර තිබුණේ කොලොම්බියාවේ කාට්ජනාහිදී බැවින් එය ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ජනා ගිවිසුම ලෙස නම් කෙරේ.
3. GMO හා සම්බන්ධ ජෛව විවිධත්වයේ අංග රැසක් ආවරණය කිරීමට ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියේ CBD හි කොන්දේසි ප්‍රමාණවත් නොවේ. කාට්ජනා ගිවිසුමට අත්සන් තැබූ පාර්ශ්ව සංඛ්‍යාව 100 ඉක්මවයි. ඒ අතරට 2004 අප්‍රේල් 28 වන දින සිට ගිවිසුම වලංගු කළ රටවල් අතරට ශ්‍රී ලංකාව ද අයත් ය.
4. ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ජනා ගිවිසුමෙහි අරමුණ වන්නේ නූතන ජෛව තාක්ෂණයෙහි ප්‍රතිඵල ලෙස නිපදවූ ප්‍රවේණිකව විකරණය කළ ජීවීන් (GMO) හෝ සජීවි විකරණය කළ ජීවීන් ගෙන් (LMOs) විය හැකි/ විභව අවදානමෙන් ජෛව විවිධත්වය ආරක්ෂා කිරීමයි.
5. CBD මගින් ජෛව තාක්ෂණය අර්ථ දැක්වන්නේ "ජෛව විද්‍යාත්මක පද්ධති, සජීවි ජීවීන් හෝ ඔවුන්ගේ ව්‍යුත්පන්න භාවිතකරමින් විශේෂිත ප්‍රයෝජන සඳහා නිපැයුම් හෝ ක්‍රියාවලි, සෑදීම හෝ විකරණය කරන ඕනෑම තාක්ෂණයකි" යනුවෙනි.
6. මෙම ගිවිසුම CBD හි පෙර සුදානම් වීමේ මූලධර්මය මත පදනම් වේ. එනිසා නව ජෛව තාක්ෂණ නිපැයුම්වල දී පරිසරයට හෝ මානව සෞඛ්‍යයට බලපාන ඕනෑම විය හැකි විභව අවදානමක් මගහරවා ගැනීමට දැඩි පාලන පියවර අනුගමනය කළ යුතු ය. එමෙන් ම දේශ සීමා හරහා පරිවහනයට, සංක්‍රාමණයට, පරිහරණයට, ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණයට සහ තිරසර භාවිතය මත හානිකර බලපෑම් ඇති කළ හැකි LMOs භාවිතයට ද එම පාලනය කෙරේ. මානව සෞඛ්‍ය කෙරේ අවදානම් වීමට ද ද මේ ගිවිසුම භාවිත වේ. සංවර්ධනය වන ජාතීන්ට ආර්ථික වාසිවලට එරෙහි ව මහජන සෞඛ්‍යය තුලනය කිරීමට ඉඩ සැලසීම ගිවිසුමේ කොන්දේසිවලින් අදහස් කෙරේ.
7. LMO පරිසරය සහ මානව සෞඛ්‍යය මත සුරක්ෂිත බව තහවුරු කිරීමට විද්‍යාත්මක තොරතුරු නොමැති බව හැඟී යයි නම් පෙර සුදානමක් ලෙස ඒවා ඔවුන්ගේ ප්‍රදේශයට ඇතුළු වීම සීමා කිරීමට සුදුසු ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමට රටවලට හෝ ප්‍රාන්ත රාජ්‍යයන්ට හැකියාව ඇත. LMO පරිසරයට හඳුන්වා දීමට හෝ ආහාර හෝ සත්ත්ව ආහාර ලෙස භාවිත කිරීමට බලාපොරොත්තු විය හැකි ය. ඒවා නැව්ගත කරන විට තොරතුරු සහිත අදාළ ලේඛනයක් ද ඒ සමග තිබිය යුතු ය. එමගින් LMO හඳුන්වා දීම සහ තවදුරටත් තොරතුරු ලබා ගැනීමට සම්බන්ධ විය යුත්තේ කවුරුත් සමග ද යන්න දැක්වීම කළ යුතු ය. අපනයනය කළ LMO පිළිගැනීම හෝ ප්‍රතික්ෂේප කිරීම පිළිබඳ තොරතුරු මත පදනම්ව තීරණ ගැනීමටත් ගත් විට, ඒවා ආරක්ෂිත ආකාරයට පරිහරණය කරන්නේ කෙසේ දැයි දැන ගැනීමට ප්‍රමාණවත් තොරතුරු ආනයනකරු හෝ ආනයනකරු විසින් අපනයනය කරන පාර්ශ්වයන්ට සැපයිය යුතු ය.
8. මෙම ගිවිසුම මගින් "Bio safety Clearing House" (BCH) ස්ථාපනය කර ඇත. එය ගිවිසුම ක්‍රියාවට නංවන පාර්ශ්වවලට විද්‍යාත්මක, තාක්ෂණික, පාරිසරික සහ නෛතික තොරතුරු හුවමාරු කිරීම මගින් සහාය වීම සහ LMO වල ඉදිරි ගමන පිළිබඳ අත්දැකීම් ලබා ගැනීම සිදු කරයි.
9. ශ්‍රී ලංකාව 2000 මැයි මාසයේ දී ගිවිසුමට අත්සන් කළ අතර, එය 2004 ජූලි මාසයේ සිට ශ්‍රී ලංකාවේ බලපැවැත්වේ. ගිවිසුමට අදාළ ක්‍රියාකාරිත්වයක් සම්බන්ධීකරණය සඳහා වගකිව යුතු ආයතනය ලෙස පරිසර හා ස්වාභාවික සම්පත් අමාත්‍යාංශය හඳුනාගෙන ඇත.

**ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුව
(National Biosafety framework of Sri Lanka)**

1. ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුව (NBFSL) පරිසර හා ස්වාභාවික සම්පත් අමාත්‍යාංශය මගින් (දැනට මහවැලි සංවර්ධන හා පරිසර සම්පත් අමාත්‍යාංශය, MoMDE) 2005 දී කෙටුම්පත් කර සම්පූර්ණ කරන ලදී.
2. මෙය නූතන ජෛව තාක්ෂණය සහ එහි නිපැයුම් හේතුවෙන් විය හැකි අවදානම් අවම කිරීම තහවුරු කර ගැනීම අරමුණු කර ගත්, ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාට්ඡනා ගිවිසුමට අනුකූලව පෙර පරිස්සම් වීමේ ප්‍රවේශය මත පදනම් වූවකි.
3. අදාළ ප්‍රතිපත්ති නිවැරදි ප්‍රකාශ කිරීම මගින් දේශ සීමා හරහා පරිවහනය නියාමනය කිරීම නීති රීති, තාක්ෂණික මගපෙන්වීමේ නිර්ණායක කළමනාකරණ මණ්ඩල ස්ථාපනය සහ අධීක්ෂණ යන්ත්‍රණ මගින් ජෛව විවිධත්වය, මානව සෞඛ්‍යය සහ පරිසරය උපරිම ආකාරයෙන් ආරක්ෂා කෙරේ.
4. ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා ගිවිසුම, ශ්‍රී ලංකාව තුළ ජෛව සුරක්ෂිතතාවට ස්ථිර නීති රාමුවක් සඳහා ඇරඹුම් ලක්ෂ්‍යය විය. NBFSL මත පදනම් ව ප්‍රතිපත්ති දෙකක් ප්‍රකාශයට පත් කර ඇත.
 - a. ජෛව සුරක්ෂිතතා ප්‍රතිපත්තිය (2005) - එහි සමස්ත රාමුව (framework) ජෛව තාක්ෂණයෙන් උපරිම යහපත අත්කර ගැනීමත්, මානව සෞඛ්‍යයට හා පරිසරයට ඇති විය හැකි අනතුරු අවම කරමින් ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂක උපක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීමත් සම්බන්ධ කර ඇත.
 - b. ජෛව සම්පත් සඳහා ප්‍රවේශය, තිරසර භාවිතය හා ප්‍රතිලාභ බෙදා ගැනීම පිළිබඳ ජාතික ප්‍රතිපත්තිය 2013 දී මහවැලි සංවර්ධන හා පරිසර සම්පත් අමාත්‍යාංශය මගින් සකස් කර ඇත. එහි අරමුණ කාට්ඡනා ගිවිසුම හා ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුවට අනුකූලව ජෛව සම්පත් සංරක්ෂණය හා තිරසර භාවිතයත්, ඒවායේ ප්‍රතිලාභ සාධාරණ හා සමානත්වයෙන් යුතුව භුක්ති විඳීමත් වේ.
5. නමුත් මෙම ප්‍රතිපත්ති නෛතිකව පනවා නැත ජාතික ජෛව විවිධත්ව උපායමාර්ගික සැලසුමෙහි (2016-2022) 12 වන ඉලක්කයට අනුව, මහවැලි සංවර්ධන හා පරිසර අමාත්‍යාංශයේ ජෛව විවිධත්ව ලේකම් කාර්යාලය 2022 වන විට ජෛව සුරක්ෂිතතාව තහවුරු කරයි.

මීට අනුකූලව ගත යුතු ක්‍රියාමාර්ග වනුයේ,

1. ජෛව සුරක්ෂිතතා ප්‍රතිපත්තිය ශක්තිමත් කිරීම
2. ජෛව සුරක්ෂිතතා ප්‍රධාන සැලසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම හා ජෛව සුරක්ෂිතතා නීති සම්පාදනය කිරීම
3. නව තාක්ෂණය සඳහා අනතුරු තක්සේරු කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ශක්තිමත් කිරීම
4. අනතුරු තක්සේරු කිරීම සඳහා ඇති ඉඩ ප්‍රමාණය ශක්තිමත් කිරීම
5. දේශීය ජෛව විවිධත්වය හා දේශීය හෝග GMO වලින් දූෂණය වීමෙන් ආරක්ෂාවීමට නෛතික උපකරණ දියුණු කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම
6. ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකාවේ විද්‍යාත්මක ධාරිතාව වැඩි කිරීම

පරිශීලන ඉන්ට්

Campbell, A. A., Reece, J. B., Urry, L. A., Cain, M. L., Wasserman, S.A., Minorsky, P.V., & Jackson, R.B., (2015) Campbell biology, Pearson Higher Ed, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov.lk>